

Auswahl
Der vorzüglichsten altdanischen Volksmelodien
Balladen und Heldenlieder
mit Begleitung des Pianoforte

herausgegeben

von

F.L.A. KUNZEN,

*Königl. Danisch-Professor und Kapellmeister, Ritter vom
Danebrog, und Mitglied der Königl. Schwed. Academ:*

København.
gedruckt bey Hein. Wenzler

F.L.Ae. Kunzens folkeviserharmoniseringer 1816

En facsimile med kommentar

Erik Dal og Niels Martin Jensen

Sikre eller sandsynlige danske ballademelodier i håndskrifter eller tryk før 1814 er trods generationers interesse derfor meget fåtallige. Den nyeste mønstring i Nils Schiørrings indledning til *Danmarks gamle Folkeviser* (DgF) XI bringer kun tallet op på 17 numre.¹ Femte bind af *Udvalgte danske Viser fra Middelalderen* (Udv.da.Vi.), der først og fremmest er knyttet til Rasmus Nyerups navn, og som i 1814 udkom med ca. 125 melodier til de fire foregående binds tekster, blev en åbenbaring og den faste grundvold for alt senere melodistudium i Danmark.² Lidt ældre og lidt

1. *Danmarks gamle Folkeviser XI: Melodier*, udgivet af Thorkild Knudsen, Svend Nielsen, Nils Schiørring (Universitets-Jubilæets danske Samfund, publ. nr. 459 s) 1976, s. *11-*15.

2. *Udvalgte danske Viser fra Middelalderen*; efter A.S. Vedels og P. Syvs trykte Udgaver og efter haandskrevne Samlinger udgivne af Nyerup og Rahbek. 5te Tome. Kjøbenhavn, 1814.

større var den danske udgave også end den svenske af Geijer og Afzelius, der til gengæld imødekom publikum ved at have nogle af melodierne udsat for klaver af Fr. Hæffner. Kort efter udkom Peter Grønlands hæfte med klaversatser til viser fra den svenske udgave. Derimod skal vi i Danmark helt frem til 1840-42, før Weyse leverede sine tilsvarende to gange 50 udsættelser af Nyerups melodier og en del senere indsamlede.³

Det er stort set glemt, at F.L.Ae. Kunzen allerede i 1816 udgav et udvalg af de Nyerup'ske ballademelodier i klaverudsættelser. Peter Grønlands kuriøse tostemmige satser havde ganske vist en lille prioritet, men kun enkelte af dem blev trykt.⁴ At Kunzens udsættelser blev glemt af eftertiden, skyldes

3. *Svenska folk-visor från forntiden, samlade og utgifne af Er. Gust. Geijer och Arv. Aug. Afzelius*, I-III m. melodihæfter, Sthlm. 1814-16. P. Grønland: *Alte schwedische Volks-Melodien gesammelt von Geijer och Afzelius, für das Piano-Forte harmonisch bearbeitet*, Kbh. 1818. *Halvtredsindstyve gamle Kæmpeviser-Melodier harmonisk bearbejdede af C.E.F. Weyse*, I-II, 1840-42.

4. Se P. Grønlands anmeldelse af *Udv. da. Vi. og Svenska folk-visor* i (*Leipziger*) *Allgemeine musikalische Zeitung* 28.8. 1816, sp. 593-99 med bilag nr. 6-7 og Erik Dal: *Nordisk folkeviseforskning siden 1800*, 1956, s. 57.

No 1.

Der König beherrscht das Bergschloss, und dann so manches
Land und denn so manchen raschen Held mit Schlagshewerd in der
Hand. Der Fürst beherrscht das Bergschloss.

nok især, at de skjuler sig i et uanseligt lille hæfte i tværformat, 9 x 15 cm, udgivet sammen med og lejlighedsvis indbundet med L.C. Sanders *Auswahl altdänischer Heldenlieder und Balladen mit durchgängiger Rücksicht auf die Musik metrisch übersetzt. Versuch und Probe*, der udkom som *Taschenbuch für Freunde altnordischer Musik und Poesie*, *Kopenhagen 1816*.

Kunzens og Sanders hæfter er antagelig trykt i et lille oplag, hvoraf størstedelen endda må være gået til Tyskland, ihvertfald er de så ekstremt sjældne, at denne artikels ene forfatter trods 30 års samlerinteresse kun er stødt på dem et par gange.⁵

Vi har derfor fundet det rimeligt at gøre dette lille bidrag til den dansk-ty-ske folkeviseromantik tilgængeligt for videre kredse ved at facsimilere hele Kunzens hæfte og knytte nogle få kommentarer dertil.

5. Melodihæftet separat én gang, bogen (i gammelt privatbind) med vedhæftet melodihæfte én gang (antikvarkøb, nu i Erik Dals Samling, Odense Universitetsbibliotek) og bogen uden melodihæfte med dedikation fra Sander til Ingemann i litografisk trykt kartonnage afvigende fra Det kongelige Biblioteks eksemplarer (antikvarudstillingskøb, tilhørende forlagsdirektør Bent W. Dahlstrøm).

Melodihæftet har iøvrigt en vis boghistorisk interesse ved hverken at være typesat som *Udv.da.Vi.s* melodier eller kobberstukket som så mange andre samtidige noder, men litograferet af Heinrich Wenzler i den korte tid denne fattige tyskfødte kobberstikker havde kunnet rose sig af at være Danmarks eneste litograf i årene 1811-15. Teknikken havde han lært hos opfinderen selv, A. Senefelder, i München.⁶

Til belysning af spørgsmålet om teksternes og musikkens udgivelsestidspunkt skal anføres følgende brev fra Sander til Nyerup, jævnført med den omstændighed, at C.C. Lose fik litografprivilegium 1.7. 1815, delte det med Wenzler fra 8.11. s.å. og fortsatte alene fra 6.4. 1816:

Høistærede Herr Professor!

Min Raadgiver og Veileder!

Tilgiv, at jeg har vovet, at tilegne Dem mit Forsøg. Taknemmelighed vil undskyldte mig. Musiken er endnu ikke færdig: i sin Tid skal den følge

i. Se Kristian Grønberg: "Tidlige litografiske tryk i Danmark", i: *Bogvennen* 1974-76, 4, s. 89-96 (uddrag af eksamensarbejde, tilgængeligt i Danmarks Biblioteksskoles bibliotek).

Nr. 3.

Sverre Felding haust in See... lufs... burg, durch

Thaten ehren... werth: er war so

milde war so sanft, um... gürtet mit dem Schwerdt.

efter. Men jeg iler, at sende Dem Bogen, førend nogen Andre faaer Øie derpaa. Tag Dem nu af et Barn, der skylder Dem saa stor en Deel af sin Opdragelse!

Ærbødigst.

Sander⁷

Den 21 November, 1815

I november 1815 forelå altså Sanders oversættelser færdigtrykt, Kunzens melodihæfte endnu ikke, og i brevet bevidner Sander endnu en gang sin taknemmelighed mod Nyerup, hvormed dedikationen af tekstbindet vidner.⁸ For Nyerups utvivlsomme hjælpsomhed i disse folkevisespørgsmål kvitterede Sander yderligere ved at oversætte Nyerups *Wörterbuch der skandinavischen Mythologie*, *Kopenhagen 1816*.

7. Det kgl. Bibliotek, Add. 16-17, fol., *Breve fra danske og norske til Rasmus Nyerup S-Scha*, V.

8. "Achtung für schriftstellerische Verdienste und Dankbarkeit für freundlichen Rath widmen diesen Versuch dem gelehrten Kenner des skandinavischen Alterthums, dem Herrn Professor Nyerup in Kopenhagen".

N° 5.

Am Elferhügel, da ruhte mein Haupt, mir wollten die
Lieder sinken; da kamen gegangen zwei Mägdlein, die
schienen mir küssend zu winken. Seit ich zuerst sie sah.

Sanders folkeviseroversættelser gør sig bemærket ved allerede på titelbladet at give sig tilkende som metrisk indrettede efter melodierne, altså mindre frit udfyldende end vi ellers regner folkevisemetrene for at være. Stedvis hjælper han læseren ved at trykke accenttegnene – og v over vanskelige steder. Og selvom han ikke i sin indledning til tekstbindet bruger ordet og selvom han sikkert har været mere optaget af de metriske end af de sanglige udfordringer, har opgaven for ham været at levere *sangtekster* til Kunzens klaversatser. Han gør udtrykkeligt opmærksom på, at initiativet til udgivelsen skyldes Kunzen. Han har i sit tekstvalg været bundet til de viser, som Kunzen havde udvalgt for melodiernes skyld, hvad der får litteraten til at undskylde, at han ikke alle steder har kunnet anvende de bedste tekster.

At opgaven har haft noget tiltalende for sig for denne baggrundsskikkelse i tidens litterære og lærde verden, er troligt nok. Som digter bevægede han sig nu lidt bittert og overset i skyggen af Oehlenschläger og den unge romantik. Hans eneste virkelige succes på teatret, sørgespillet *Niels Ebbesen af Nørreriis*, lå tilbage før 1800. Født i Holsten var Sander efter en årræk-

No. 6.

The musical score consists of three systems of music. Each system has a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 6/8 time signature. The lyrics are written below the notes. The first system ends with a double bar line. The second system also ends with a double bar line. The third system ends with a double bar line.

Herr Tönne, der segelt von Al.....so weg; gewaltiglich schwingt er ein
Schwerdt: es sey nun zu Wasser: sey zu Land, ein
Held gar ehrenwerth. Weislich verwaltet die Ruiner.

ke som skønånd og embedsmand i København blevet ansat som lærer med titel af professor i pædagogik, metodik og tysk ved det pædagogiske seminarium for de lærde skoler. Det var i 1800 og han var da 44 år. Fra 1811 holdt han tillige forelæsninger på universitetet, bl.a. over deklamation, og udfoldede i disse år en ret omfattende skribentvirksomhed indenfor sine fag. Hans samarbejde med Kunzen gik adskillige år tilbage. Hans lyriske skuespil *Eropolis* var i 1803 blevet opført med Kunzens musik, og i slutningen af sit store værk *Polyhymnia, Euterpe, og Theone: eller, theoretisk Sammenligning af Musik, Rhytmik, og Declamerekunst*, København, 1813, takker han Kunzen for råd og vejledning i afsnittet om melodi (s. 589).

En nærmere analyse af Sanders folkevisoversættelser måtte lægge vægt først og fremmest på forholdet til Wilhelm Grimms også for Danmark vejvisende udgave *Altdänische Heldenlieder, Balladen und Märchen, Heidelberg 1811*, og kunne indgå i bredere studier over de tidlige tyske oversættelser af danske ballader.⁹

9. Se Erik Dal: *Samlet og spredt om folkeviser*, Odense 1976.

N° 7

Stig aus des Königs Diener...schaar aus des
Königs Diener...schaar la...cken Frauen und
Frauen des Haars Jungfrauen o! gebet uns Ur.....laub!

Forskellene mellem den unge filolog og folkeviserentusiast Grimms sprogtone og holdning til stoffet og Sanders æstetiserende og salonprægede oversættelser skal antydes gennem et vers af deres oversættelser af *Aage og Else*. Sander har ligesom Grimm, men i modsætning til *Udv.da. Vi.*, slået stroferne sammen til dobbeltstrofer:

Grimm (s. 73):

Der Ritter Aage und Jungfrau Else.

Das war der Ritter Herr Aage,
Der ritt zur Insel weit,
Verlobte sich Jungfrau Else,
So eine schöne Maid:
Verlobte sich Jungfrau Else
Mit rothem Golde werth;
Darnach am Monatstage
Lag er in schwarzer Erd.

Sander (s. 41):

Aage und Else.

Wars der Ritter, Herr Aage,
Er ritt wohl an den Strand:
Fräulein Eliselein erhielt
Des Ritters treue Hand;
Fräulein Eliselein erhielt
Viel Gold zur Morgengab;
Dreyssig Tage später lag
Er schon im dunkeln Grab.

• 128.

Ag...ne...te...lein stand auf dem Burg...al...tan, flugs
schwam der Be...woh...ner des Meers her...an, schwam her
an, flugs schwam der Be...wohner des Meers her...an.

Det kan ikke undre, at F.L.Ae. Kunzen følte sig fristet til at formidle noget af melodistoffet fra *Udv.da.Vi.* som sang ved klaveret til brug for tidens husmusik. Hans interesse for folkevisestoffet var velkendt i samtiden. I sine romancer og klaversange havde han ofte anslået hvad man i tiden følte som "folkevisetonen".¹⁰ En af melodiindsenderne til *Udv.da.Vi.* bad om "at faae Kunzen eller en anden Kunstner, som har Kundskab til og Følelse for Oldtidens Nationalmusik" til at gennemse de indsendte melodier.¹¹ (Det blev dog ikke Kunzen, men Ludvig Zinck, der blev melodiredaktør af stoffet til *Udv.da.Vi.*s femte bind.) Men det er ligeså tydeligt, at Kunzen nærmede sig folkeviserne mere som "folkelige sange" – som "Lieder im Volkston" på baggrund af Schulz' og Berlinerskolens idealer – end ud fra musik-etnologisk interesse. Herom vidner hans udsættelser i det lille hæfte. Følgende oversigt viser hvilke melodier fra *Udv.da.Vi.* Kunzen valgte til sine udsættelser. Endvidere er anført deres numre i *DgF*:

10. Se Niels Martin Jensen: *Den danske romance 1800-1850 og dens musikalske forudsætninger*, 1964, s. 52-54, 62-63 og 68-79.

11. Citeret i E. Dal: *Nord. folkeviseforskning* s. 52.

Nr. 9.

*Herr Esbern und Fürst Waldemar (So herrlich er blühet der
Wald!) Die trinken den Wein so hell und klar. (Des Sommers
-tuen und -tuen grunten so manig.....falt!)*

Kunzen:

- Nr. 1 König Dietrichs Kämpfer
2 Wiedrich Werlandssohn und Wolf
van Jern
3 Swenn Feldings Kampf mit dem Riesen
4 Aage und Else (Oehlenschlägers melodi)
5 Der Elfenhügel
6 Herr Tönne
7 Ritter Stig
8 Agnete und der Meermann
9 Esbern Snare wirbt um König Waldemars
Tochter
10 Eine Meerfrau weissagt der Königin
Dagmar
11 Marschall Stigs Töchter
12 Habor und Signe
13 Herr Normann und Christelein
14 Herr Peter und Christelein
15 Herr Medelwoll

Udv.da. Vi. V: DgF XI:

- Nr. 2 S.A3, nr. 8a
9 ÷
20 Nr. 31/1
29 ÷
34 B Nr. 46/4
45 34/1
46 76/1
50 C 38/4
66 131/1
69 A 42/1
79 146/1
111 20/1
206 252/1
157 A 210/1
156 A 271/1

Nr. 10.

Der Kö...nig fängt ein Meer..weib ein;) das Weib tarzt
un...be...küm...mert! Und engt es in den
Thurm hin...ein. Sie hatt' ihm Segler zer...trum...mert!

Som oversigten viser, er Kunzen-melodierne valgt nogenlunde jævnt fra *Udv.da.Vi.* V's numre og meddelt i samme rækkefølge bortset fra de to sidste. Denne rækkefølge genfindes i Weysses folkeviseudsættelser, der har næsten alle melodierne, og har naturligvis et forhold til den gamle Vedelske genredeling, der atter afspejles i *DgF*'s ordning. Når der ses bort fra trykfejl¹² og mindre væsentlige afvigelser, har Kunzen følgende ændringer af melodiforlæggene i *Udv.da.Vi.*:

Kunzen: *Udv.da.Vi.:*

Nr. 1 Noteret uden faste fortegn og uden optakt g'

2 Noteret som g-dorisk og med ubetonedede udgange t.4 og 8: | J J 3 v |

3 Ialt 14 takter, idet Kunzens t.7-8 er noteret | J J | og t. 15-16 | J J |

12. I de undertiden svært læselige satser ses i hvert fald følgende: Nr. 1 t.6 sidste akkord: skal være e' i tenoren. Nr. 4 t.7: to første noder i sopranen skal være d". Nr. 7 tredjesidste takt: første node i sopranen skal være g'. Nr. 8 t.7: skal være kryds for altens g'. Nr. 13 næstsidste takt: anden node i sopranen skal være e'.

No. 11.

Zwei Töchter hat der Marschall Stig: gar unhold..... wies ihr

Schicksal sich. Die Aeltre ergriff der Jüngern Hand. Sie

irrten in wilder Fremde!

- 4 Kunzen har ligesom *Udv.da. Vi.* Oehlenschlägers melodi fra 1810 i fordoblede nodeværdier og har fået sluttonen med (jfr. eks. 1)
- 5 Ialt 14 takter plus tre taktens omkvæd, idet Kunzens dobbelt-takter t.7 og 14 er noteret hhv. og
- 10 Noteret som g-dorisk. T.2 og 12 noteret , t. 6-7
g' a' b' c'' d''
- 14 Sidste takt:

Bemærkelsesværdige, men ikke overraskende er Kunzens ændringer. Som han i melodivalget helst undgår de tonalt problematiske melodier i *Udv.da. Vi.*, således sliber han også stødende kanter af de foretrukne, så de passer til tidens dur/mol-tonale tænkemåde: ingen kirketonal notation, betoningsmønstre og taktantal tilpasses fire- og ottetakts-symmetrien, hvad der i et par tilfælde går ud over de (måske) oprindelige 14-taktens vers, og harmoniseringerne er – omend spinkle – overalt klart dur/mol-tonale.

Denne enkle kunstmusikalske førstegrøde af *Udv.da. Vi.*s melodistof og Sanders tilsvarende litterære tekstbearbejdelser fremkaldte kun få, og dertil blandede reaktioner i samtiden,¹³ og det blev de følgende tiår, der så de prægnante resultater af folkevisebearbejdelserne – fra Kuhlau over Weyse til Berggreen. For Kunzens og Sanders vedkommende blev det ved ”forsøget” og ”prøven”. Kunzen døde kort efter, og Sander fulgte ikke en tysk anmelders opfordring til ham om at alliere sig med professor Zinck om et kommende hæfte.¹⁴ Mange var parate til at tage sig af folkevisemelodierne, men Kunzen viste som den første vejen for dem ind i tidens husmusik.

13. Henviſning til nogle ſamtidige anmeldelser giver Th.H. Erſlew: *Almindeligt Forfatter-Lexicon* III, 1853, s. 11. Hertil W. Grimms omtale i *Hermes*, 2. Jhg., Lpz. 1820, optr. i ſa.: *Kleinere Schriften*, hrsg. von Guſtav Hinrichs, III, Berlin 1883, s. 42, og Geijers og Afzelius' ſyn på Sander/Kunzen refereret i E. Dal: *Nord. folkeviſeforſkning* s. 134.

14. *Allgemeine Literatur-Zeitung vom Jahre 1817*, Halle, nr. 225, ſept., ſp. 135.

N° 15.

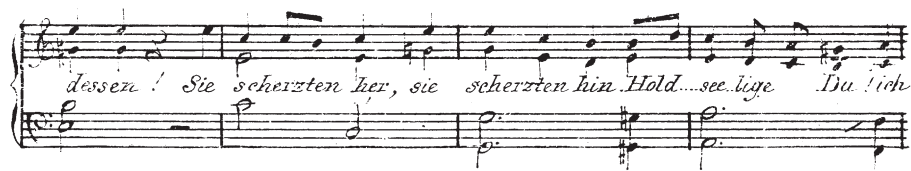
Die Segler kehrten zurück vom Streit (Aeh!
 so beglückst du mich!) Sie zankten sich über die
 holde...ste Maid (und ihm ver...lobt sie sich.)

Zusammenfassung

F.L.Ae. Kunzens 15 Klavierarrangements von Melodien aus *Udvalgte danske Viser fra Middelalderen V* (1814 – Ausgewählte dänische Lieder aus dem Mittelalter) von Abrahamson, Nyerup und Rahbek nehmen einen kleinen, aber charakteristischen Platz in der frühen dänisch-deutschen Volksliedromantik ein. Sie erschienen 1816 in Kopenhagen, gleichzeitig mit L.C. Sanders metrisch bearbeiteten Deutschübersetzungen der entsprechenden Texte, und wurden zu den frühesten Beispielen von Volksliedern als Hausmusik in Dänemark. Die Ausgabe ist so selten, dass sie hier als Faksimile wiedergegeben wird. Die begleitenden textkritischen und historischen Kommentare placieren sie im zeitgenössischen musikalischen Volksliedermilieu unmittelbar vor Fr. Hæffners und Peter Grønlands Klavierarrangements der *Svenska folk-visor från forntiden* (1814-16 – Schwedische Volkslieder aus der Vergangenheit) von Geijer und Afzelius sowie als Vorläufer der grösseren dänischen Sammlungen von C.E.F. Weyse und A.P. Berggreen einige Jahrzehnte später.

No 14.

No. 15.

